

Kopce, ktoré nás spájajú

~ PRÍLOHA MODREJ LANOVKY ~

Nepredajné

číslo 1. O vplyve a živote národnostných menšín vo Vysokých Tatrách

Rung, RIŠO
a ďalší rozprávajú
o sile Tatier spájať

SPOZNAŤ ĎALŠIU DIMENZIU HÔR

Vysoké Tatry sú pre Slovákov **prírodný, ale i kultúrny fenomén**. Radi do nich chodíme, rozprávame o nich, objavujeme a milujeme ich. Dá sa z toho len tešiť.

Veľkú stopu v histórii a súčasnosti Tatier zanechávajú ale aj iné národnosti. Už len preto, že ide o hraničné hory, **bolo tomu tak odpradávna**.

V Modrej Lanovke nás **dlhodobo fascinovali tieto tatranské príbehy, kde sa spoločne stretávali Slováci, Nemci, Maďari, Poliaci, Gorali, ...**, a húťali sme, ako ich viac poodkryť pred súčasníkmi.

Keď Fond pre podporu národnostných menšín spustil podporu projektov pre periodickú tlač **s cieľom podporiť porozumenie** voči národnostným menšinám, nápad špeciálnej tematickej prílohy Modrej Lanovky **„Kopce, ktoré nás spájajú“** bol na svete.

Dúfam, že si ho čitateľsky užijete a nové poznatky obohatia vaše zážitky pri návšteve Tatier.

Tomáš Tišťan, koordinátor projektu

Horskí nosiči **Slovák Vojto** a **Čech Samo** si pri stretnutí na trase podávajú ruky. Ako hory dokážu spájať ľudí rôznych národov, vidíme v Tatrách na každom kroku.

**KULT
MINOR**
FOND NA PODPORU KULTÚRY
NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry
národnostných menšín

Prví HORSKÍ VODCOVIA Tatier majú nemecké mená

NEMECKÚ STOPU V HISTÓRII A OBJAVOVANÍ TATIER PRIPOMÍNajú AJ VIACERÉ NÁZVY. LOMNICA, LOMNICKÝ ŠTÍT POCHÁDZajú Z NEMECKÉHO SLOVÍČKA OZNAČUJÚCEHO BYSTRINU. NEMCI TAK POMEŇOVALI DNEŠNÝ ŠTUDENÝ POTOK.

Keď v 18. až 19. storočí vreholila vlna prvovýstupov aj na najneschodnejšie tatranské štíty, mnohí prvolezci mali nemecké priezviská.

Jednak tatranské dedinky mali početné nemecké obyvateľstvo, ale blízkosť k Tatrám zďaleka nebola jediná príčina objaviteľských úspechov Karpatských Nemcov.

Vďaka znalosti nemčiny mali prístup k rakúskej turistickej literatúre a časopisom. Tie prehlbovali ich vášeň pre nové objavy.

PODIEL NEMCOV

V TATRANSKÝCH DEDINKÁCH
V ROKU 1880

PODĽA SČÍTANIA ĽUDU

1. Mlynica (Mühlenbach) 94,75%
2. Stará Lesná (Alt Walddorf) 94,54%
3. Vrbov (Menhardsdorf) 93,28%
4. Nová Lesná (Neu Walddorf) 92,73%
5. Veľký Slavkov (Groß Schlagendorf)... 91,82%
6. Veľká Lomnica (Groß Lomnitz) 87,93%

Tieto dediny sú lídrami v tatranskom cestovnom ruchu aj dnes.

Na vyzroprávanie všetkých tatranských príbehov Karpatských Nemcov by bolo potrebných niekoľko kníh. Spomeňme preto aspoň na ukážku štyri mená.

FRIDRICH DAVID FUCHS (1799 - 1874) Z LEVOČE. NAPÍŠAL PRVÉHO KOMPLEXNÉHO TURISTICKÉHO SPRIEVODCU TATRAMI. PROFESIOU BOL GEODET, MNOŽSTVO VOJENÉHO ČASU ALE VENOVAL OBJAVOVANIU A PROPAGÁCII TATIER. ČASTO UVEREJŇOVAL V KARPATSKONEMECKOM ČASOPISE ZIPSER ANZEIGER. PRE ILUSTRÁCIU, JEDEN Z NÁZVOV JEHO PRÍSPEVKOV „SVIŠTE A KAMAZÍKY V TATRÁCH“ FOTO: ARCHÍV ŠL TANAP-U

DÁVID FRÖLICH

Tento primát mu pravdepodobne už nikto nezoberie. Podľa písomných záznamov je Frölich prvý človek vôbec, ktorý vystúpil na tatranský končiar. Aj keď neudáva jeho meno, išlo asi o Kežmarský štít. Vo vtedajšej nemeckej hantýrke Mutter (Mama). Lomnický štít nazývali, hádajte! Vatter (Otec).

Výstup Frölich uskutočnil v júni v roku 1615. Úryvky z textu nájdete napríklad aj vo Wikipedii pod heslom Dávid Frölich, či v knihách Ivana Bohuša „Tatranské štíty a ľudia“, alebo „Tatranské vrcholy“. „Keď som vystúpil na temeno štítu, bol tam taký riedky a nehybný vzduch, že sa ani len vlások nepohol, hoci som dolu vo vrchoch cítil silný vietor. Z toho som usúdil, že končiare tohto karpatského pohoria sa vypínajú od úpätia do výšky jednej nemeckej míle a siahajú až do najvyššieho vzdušného pásma, do ktorého už vetry nedosahujú.“

(Z Frölichovej príručky Praktického zemepisu: Medulla geographiae practicae)

SAMUEL WEBER

Tatranským fanatikom, akoby sme ho nazvali dnes, bol evanjelický farár zo Spišskej Belej (Zipser Bela) Samuel Weber. Vydal niekoľko kníh.

Zaujímavý je jeho písomný záznam výstupu na Jahňací štít zo septembra 1896. Nevybral sa naň so spoločníkom, ako bolo vtedy zvykom, zároveň si podľa historika Ivana Bohuša automaticky neprivilastnil prvovýstup, hoci žiadne stopy po inej návšteve sa na vrchole nenašli.

„Vývoj turistiky prináša so sebou, že si jednotlivci berú za cieľ vystupovať na končiare, ktoré boli Neznámymi Milostami, a že podávajú v tlači o nich prvé hodnoverné informácie,“ komentoval Weber motívy svojho výstupu.

Pre svojich súčasníkov bol cenný tým, že ako botanik kvetnato a podrobne opisoval z tŕaj faunu, flóru, krajinu a tým na výlety do hôr inšpiroval ďalších.

EDUARD RISZDORFER

Povojnú generáciu Spišských Nemcov, ktorí neboli vystahovaní a zasvätili život Tatrám, reprezentuje Eduard Riszdorfer. V Horskej službe ako záchranár pracoval od r.1957 do r.1989. „Edo bol veľký pedant, vynikajúci lyžiar a výborný partner na záchranných akciách,“ spomína jeho kolega z Horskej služby Pavol Rajtár.

Riszdorfer pochádzal zo Starej Lesnej. Po slovensky sa naučil na Liptove, kam Spišskí Nemci zámerne kvôli jazyku posielali svoje deti. Svoju tatranskú cestu začal na Zamkovského chate. „Už tam si hneď na začiatku medzi ľuďmi získal veľký kredit,“ dodáva Rajtár.

Podľa Rajtára v značnej miere práve vďaka Karpatským Nemcom sa pred prvou svetovou vojnou rozvíjal turizmus na slovenskej strane Tatier rýchlejšie, ako na poľskej. „Čo bolo novinou v Innsbrucku, o týždeň už bolo v Tatrách,“ spresňuje.

EDUARD RISZDORFER (VĽAVO) S KOLEGAMI NA ZÁCHRANNEJ AKCII HORSKEJ SLUŽBY. FOTO: ARCHÍV RODINY EDUARDA RISZDORFERA

HORSKÍ VODCOVIA

Karpatskí Nemci boli lídrami v tatranskom horskom vodcovstve pri jeho vzniku. **Bratia Martin a Pavol Spitzkopf**, ich menovec **Pavol Spitzkopf** sú známe dodnes. V medzivojnovom období si pozornosť 46-imi prvovýstupmi s klientmi získal **Johan Franz** z Rakús (Roks), ktorý ich podnikal ako správca chaty pri Zeleňom plese.

Spracoval: Marek Nemeč
Súčasná foto: Oliver Ondráš

„Tému našich tatranských OBJAVITEĽOV vždy nadhodím“

Ako tatranskú objaviteľskú minulosť svojich predkov vnímajú súčasní Spišskí Nemci? Sú na ňu hrdí? Pokračujú v tradícii? Rozpráva Vojtech Wagner z Kežmarku.

Podiel Spišských Nemcov na objavovaní Tatier cez prvovýstupy a horské vodcovstvo je veľmi výrazný. Vnímate to? Čo to pre vás znamená?

Samozrejme. Pôsobím aj ako turistický sprievodca pre nemecké skupiny a tu v Kežmarku im tému vždy nadhodím. Nedá sa obísť, veď mesto bolo centrum týchto objaviteľov. Túto okolnosť pripomínam aj priamo v Tatrách, tam najmä cez nemecké názvy štítov, či plies.

Prečo práve Kežmarok plodil toľko objaviteľov hôr? Početné nemecké obyvatelstvo žilo aj v Poprade, skadiaľ do Tatier je ešte o kúsok bližšie.

Odpoveďou je Kežmarské lýceum, ktoré sa v tej dobe rozvinulo do elitnej školy vysokoškolského významu. Jeho profesori a žiaci v tomto centre vzdelanosti mali prirodzený záujem skúmať prírodu, botaniku a podobne. A potom ešte

Ešte ...?

Kežmarok bol sídlom prvej turistickej organizácie v celom Uhorsku, Uhorsko-karpatského spolku, neskôr Karpatského spolku, ktorý sa orientoval na horskú turistiku.

Pripomína si nejako týchto objaviteľov Kežmarok a kežmarskí Nemci?

Áno. Pred siedmimi rokmi náš Karpatsko-nemecký spolok pri návšteve nemeckého prezidenta Christiana Wulffa inicioval, aby odhalil na Kežmarskom lýceu tabuľu. Tá vyslovene spomína Karpatských Nemcov ako priekopníkov spoznávania Vysokých Tatier.

Ktoré mená uvádza?

David Frölich, Georg Bucholtz, Georg Bucholtz mladší, Thomas Mauksch, Christian Genersich, Johann Still, Alfred Grosz.

Je pre vás z nich niekto o čosi bližší?

Všetci mali svoje zásluhy, ja by som ale spomenul Alfréda Grosza.

Imponuje mi jeho zanieteny učiteľský prístup. Študentov do Tatier na túry brával každú sobotu. Na telesnej výchove im do rozcvičky hrával na husliach. Tým, že zomrel v r.1976, je pre mňa tiež zaujímavé, lebo občas sa objavujú jeho žiaci, ktorí na neho spomínajú a rozprávajú o ňom.

KTO JE VOJTECH WAGNER?

- Predseda kežmarskej miestnej organizácie Karpatsko-nemeckého spolku
- Stredoškolský pedagóg a zástupca riaditeľa SOŠ, Garbiarska Kežmarok
- Turistický sprievodca
- Poslanec mesta Kežmarok
- Manžel Dagmar a otec Michaely a Adely

S nimi máte nejaký zážitok?

V pamäti mám návštevu Ernsta Hochbergera, ktorý žije teraz v Rakúsku a má už cez 90 rokov. Na svoju domovinu nezašiel a v nemecky hovoriacich krajinách sa z neho stal veľký propagátor Tatier.

Ako?

Napísal podrobné a známe turistické knihy „Velká Kniha o Slovensku (Das grosse Buch der Slowakei) a Vysoké Tatry a hory severného Slovenska (Hohe Tatra und die Gebirge der Nordslowakei).

Spomínali ste nemecké názvy Tatier. Sú aj také, ktoré prešli do slovenčiny a používajú sa dodnes?

Smokovec pochádza z nemeckého slova schmeckt, čo znamená chuť. Práve vtedajší nájomca Smokovcov **Johan Georg Rainer** sa podľa legendy pýtal ľudí, či im chutí voda zo Smokoveckej kyselky, schmeckt, a tak sa ujalo toto pomenovanie osady.

Ďalší príklad? Slovenčina prebrala prekladom aj **Skalnaté pleso**, ktoré prví nemeckí horskí vodcovia nazvali **Steinbachsee** pravdepodobne kvôli množstvu kameňov.

Ako sa žije karpatským Nemcom na úpäť Tatier dnes?

Cez aktivity v Karpatsko-nemeckom spolku sa snažíme udržovať najmä kultúrne tradície, aby z regiónu nevymizli.

Dari sa to?

Celkom áno, snažíme sa. Populárny je náš

júnový festival na kežmarskom hrade, ktorý zvykne mať aj cez **500 účinkujúcich**, či vianočný program v drevenom evanjelickom kostole pod názvom Spišské Vianoce.

Ako sa drží najmladšia generácia?

Udrzuje si nemeckú identitu, rozpráva nemecky?

Nie tak ako starší ľudia, ale v mnohých rodinách práve starí rodičia učia deti jazyk. Pomáha aj kežmarská Grundschule s rozšírenou výukou nemčiny.

Ako ste sa po nemecky naučili vy? Ako rodný jazyk?

Doma sme síce hovorili po slovensky, ale tým, že do mojich šiestich rokov sme žili v jednom dome aj so starými rodičmi, ktorí po nemecky hovorili lepšie ako po slovensky, naučil som sa po nemecky prirodzene bez učebníc.

Odlíša sa kežmarská nemčina vašich starých rodičov napríklad od súčasnej spisovnej nemčiny?

Zásadný rozdiel nebol, ani žiadny problém v porozumení. Skôr nejaké drobnosti v gramatike, moja kuchynská nemčina ju nekopíruje úplne. No a potom kežmarská nemčina sa trochu prelína so slovenčinou cez niektoré slová, čo logicky nemčina v Nemecku nie. Veď aj tunajšie spišské slovenské nárečie používa veľa nemeckých slov.

Napríklad?

Kežmarčania miesto záclony povedia **firhang**, **durfart** je pre nich zase vstupná chodba v byte, či už spomínané **šmakuje** ti, chuť ti? (smiech)

Kolko Nemcov žije pod Tatrami dnes?

Členov spolku tu na Hornom Spiši máme okolo **800**, v Kežmarku asi **sto**. Číslo členov v princípe kopírujú počet ľudí, ktorí sa k nemeckej národnosti hlásia. Na celom Slovensku je nás okolo **4500**.

Text a foto: Tomáš Tišťan

TABUĽA PRIEKOPNÍKOV

KEŽMARSKÉ LÝCEUM

V RUNGINEJ PROVINCIÍ SURIN KOPCE NENÁJDETE. INÉ SÚ KLÍMA, TEPLoty, ZVIERATÁ A RASLINY.

THAJKA RUNG JE UŽ AJ TATRANKOU

RUNG DO TATIER DOVIEDLA LÁSKA

Príbehy, ktoré menia život, často začínajú úplne obyčajne. „Hrozila mi druhá operácia chrbta, ale povedal som si, že ešte skúsím thajské masáže,“ spomína Richard Gazdík.

Thajské masáže sú podľa Riša naozaj zázrak, lebo bolesti ustúpili a pod skalpel už nemusel ísť. Mohol vysadiť aj lieky. „A tak som začal chodiť na masáže častejšie a častejšie, a ...“ usmieva sa.

OBROVSKÁ ZMENA

Mladý pár prijal rozhodnutie usadiť sa v Tatrách, v Rišovej domovine. Pre Rung to bola obrovská zmena.

„U nás je v lete 40 stupňov Celzia a v zime

Ako kopce vedľa spájať ľudí, ukazuje príbeh Thajky Rung a Tatrancu Riša Gazdíka.

25. Kým mi v Tatrách prestala byť zima, prešli štyri roky,“ smeje sa. Totálnou novinkou bol pre Rung sneh. „Keď napadol, doslova v ňom plávala, takú mala radosť. Ako ja, keď som sa prvýkrát dotkol mora,“ hovorí Richard.

VYRAZILI K ŠTÍTOM

Z Rung sa stala vášnivá turistka. Má prechodených už viacero tatranských pliev, chát a končiarov. „Aj to bola zmena, lebo doma v provincii Surin žiadne, ale žiadne kopce nemáme,“ pokračuje Rung.

SURIN JE PRE BLÍZKOSŤ S KAMBODŽOU BOHATÝ NA KMÉRSKE PAMIAJKY.

Fascinuje ju aj tatranský les, jeho plody, ako čučoriedky, maliny a huby. „Znova ide o veci, ktoré som nepoznala“ dodáva.

RUNG S RATCHANOM SI ZAMILOVALI SLOVENSKÝ VIDIEK.

SNEH BOL A JE PRE RUNG NAJŠOKUJÚCEJŠÍM, ALE VÝBORNÝM ZÁŽITKOM.

RUNG MILUJE SVOJU PRÁCU. DO VZDELANIA INVESTOVALA MNOHO ČASU.

NA SLOVENSKU MEDZI PRIATEĽMI PROPAGUJE THAJSKÚ KUCHYŇU.

ĽUDIA JU PRIJALI VÝBORNE

S prijatím Tatrancov Rung nemala žiadny problém, práve naopak. „Zo začiatku ma zaujalo, že sa ľudia málo usmievajú, my sa v Thajsku na seba usmievame častejšie. Hneď som sa ale začala aktívne prihovárať základnými slovami v slovenčine, ako napríklad dobrý deň, a potom sa všetko zmenilo,“ spomína.

Možno ide aj o dobrú radu, ako sa rýchlo adaptovať v novom domove. Byť aktívny smerom k domácim a komunikovať.

ZBAVUJE ĽUDÍ BOLESTÍ

Rung sa po príchode do Tatier rozhodla podnikáť vo svojej profesii thajských zdravotných masáží. Historky, ako svojho budúceho manžela zachránila od operácie, sa zvyknú šíriť rýchlo.

Rung je podľa Riša do svojej práce fanatička. „Vzdelanie získala v Bangkoku u známych učiteľov. Vzdeláva sa stále, základy naučila i mňa. Keď bolí chrbát ju, masírujem ja Rung,“ hovorí Rišo.

Thajská masáž pracuje s energetickými bodmi tela a tak v mnohých prípadoch rýchlo prináša úľavu od bolesti, alebo „len“ potrebné osvieženie. „Je to celá veda, množstvo kníh a vedomostí. Sám si ich chcem ešte doplniť,“ hovorí Rišo.

ŽIŤ VIAC V PRÍTOMNOSTI

„Fascinuje ma, ako Thajci vedia žiť, nerobiť si starosti a byť v prítomnosti, vychutnávať si život jednoducho a prakticky. My, akoby sme boli opak. **Zbytočne si všetko komplikujeme, analyzujeme,** najmä minulosť. Stavíme vzdušné zámky v budúcnosti, hlavy máme plné nezmyselných myšlienok,“ hovorí.

Pri otázke, kto komu čo najviac dal, Rišo odpovedá, že práve toto. „Z nás dvoch som ja ten hundoš a Rung usmieva optimistka. Pod jej vplyvom sa to ale i u mňa lepší,“ smeje sa.

Rung na otázku, čo jej dal Rišo, odpovedá jedným slovom: „Všetko.“ Spolu to už „ťahajú“ sedem rokov.

RATCHANON

S Rung na Slovensko prišiel aj syn Ratchanon. Po slovensky sa učí ešte rýchlejšie ako mamka, pomáhajú mu kamaráti v škole. Chodí na karate. Tiež má rád turistiku a slovenské babkine koláče. Veľmi sa mu darí s počítačmi, chce byť youtuber.

JEDLO

To, čo si Rung zo svojho rodiska priniesla do Tatier, je jedlo. „Veľmi rada varím, časť surovín mám priamo z Thajska,“ hovorí. Doma ale varí dve verzie. „Vždy som si myslel, že mám rád pikantné, ale thajské jedlo je až príliš. Inak je ale thajská kuchyňa vynikajúca,“ vysvetľuje dôvody Rišo.

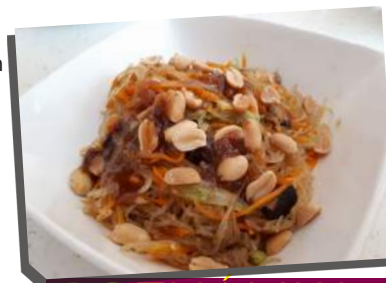
Príbeh Riša a Rung je v mnohom inšpiratívny. Nás inšpiroval k napísaniu nasledujúcej úvahy.

Text: Tomáš Tišťan

Foto: Archív Rung Gazdíkovej a Tomáš Tišťan

THAJSKÉ ROLKY PLNENÉ KLÚČKAMI ZO ZELENEJ FAZULKY

FAZULOVÉ REZANCE S BRAVČOVÝM MÄSOM, ZELEINOU A ZÄZVOROVU OMÄČKOU

POZNÄMKA

Rung Gazdíkova nie je jediná zástupkyňa neautochtónnej národnostnej menšiny, ako sa v odbornej hantýrke hovorí nepôvodným národnostiam na Slovensku.

V Tatrách žije i niekoľko Angličanov, Ír, Litovka, Nemec, Estónka, Turek, Rumun. Za prácou prichádzajú Ukrajinci a Srbi.

Tatry, azda aj vďaka turizmu a svojej histórii, boli akoby vždy tolerantnejšie. Keď v deväťdesiatych rokoch v neďalekom Poprade zúрили bandy nacionalistických skinheadov, v Tatrách nebol ani jeden. Ak, tak dobre ukrytý.

Zdá sa, že aj dnes priaznivcov extrémistických neznášanlivých strán sa dá tu v horách spočítať na jednej ruke.

Kopce a výšky takto nastavujú ľudí. V nich si človek lepšie uvedomuje ťažkosti života. Rýchlo pochopí, že sme všetci rovnakí ľudia, nech už hovoríme akýmkoľvek jazykom, či prízvukom.

Aj preto by mali ľudia do kopcov chodiť tak často, ako sa len dá.

Tomáš Tišťan,

Občianske združenie Dobrý základ - FB

KOPCE SPÄJAJÚ ĽUDÍ. RUNG S RIŠOM NAŠLI SVOJE ŠTÄSTIE V TATRÄCH.

A Magas Tatra.
Die Hohe Tatra.

Tátralomnic.
Palota-szálloda.
Hotel Palace

DNEŠNÝ PRESAH

Niektor môže namietať, že v období vzniku Tatranskej Lomnice nemôžeme hovoriť o slovenských Maďaroch a národnostných menšinách v dnešných termínoch. Veď akými boli uhorská vláda a vtedajšia zámožná šľachta.

Každý má právo rozhodnúť sa, čo všetko si z histórie bude všímať. Ak to budú ale aj udalosti, ktoré nás spájajú a máme z nich dodnes všetci úžitok, akou je napríklad vznik Tatranskej Lomnice, pomôže nám to.

HOTEL LOMNICA DAL NOVEJ OSADE AJ NÁZOV TÁTRA-LOMNICA, KTORÝ SPEČATIL ZÁPISOM 27. OKTÓBRA 1892 HLAVNÝ ŽUPNÝ NOTÁR. CENTRUM OSADY BOL AJ V ČASOCH SOCIALIZMU.

TATRANSKÁ LOMNICA Z PRELOMU 19. A 20. STOROČIA. KÝM GRANDHOTEL PRAHA SI ZACHOVAL VTEDAJŠIU PODOBU, KATOLÍCKY KOSTOL A KÚPEĽNÝ DOM VYZERAJÚ INAK.

„INVESTORI z Budapešti boli turistickí VIZIONÁRI

Vznik Tatranskej Lomnice, neoficiálne najkrajšej tatranskej osady aj pre jej unikátne zasadenie do prírody, má silnú maďarskú stopu. Bez nej by sme ju dnes pravdepodobne nepoznali.

„Áno, Tatranskú Lomnicu celú založili Maďari. Bez nich by tak, ako ju poznáme dnes, neexistovala,“ hovorí vydavateľ historickej literatúry o Tatrách Ivan Bohuš mladší.

Tatranská Lomnica sa zrodila netypicky, keď uhorský štát v roku 1892 vykúpil súkromné pozemky, aby založil štátne klimatické kúpele.

Táhuňom celého projektu bol uhorský minister pôdohospodárstva András Bethlen. Myšlienku mu podľa historika Ivana Bohuša staršieho údajne vnukol jeho priateľ Béla Keglevich.

Vyloboval železnicu

Bethlenov zápal pre Tatranskú Lomnicu dokumentuje viacero príhod. Napríklad v roku 1893 v Tatranských Matliaroch pri sporoch, či prvá železnica do Tatier má viesť do Smokovca, alebo do Lomnice, svojou váhou na stretnutí expertov presadil Tatranskú Lomnicu. Pre rozvoj novej osady to bolo kľúčové. Už v roku 1896 spustili priamu linku z Tatranskej Lomnice do Budapešti a o čosi neskôr aj do Viedne. Význam priameho

spojenia s dvoma metropolami monarchie ani netreba vysvetľovať.

Zobrali to vážne

Výstavbu Tatranskej Lomnice iniciátori myšlienky zobrali smrteľne vážne. Veď už rok po odkúpení lomnických pozemkov stál Hotel Lomnica! Peniaz na ňu zabezpečilo Bethlenove ministerstvo od Spišskej banky.

Ďalšie letohrádky si potom stavali vtedajší politici, lekári, či právnici z rôznych miest Uhorska. Gróf Liphay napríklad postavil dnešný Penzión Jesenský. Prokurátor László Magyar vystavoval dnešnú Villu Meribel. Dnešné Tri Duby vlastnil sudca Ferenc Fabinyi. Svoju vilku mala aj operetná speváčka Júlia Kopácsy.

Aby podporili atraktivitu novej osady, k hotelom postavili i jazdeckú dráhu, prvé golfové ihrisko v krajine, tenisové kurty, strelnicu. Inžinier Zenón Szantó naprojektoval sánkarskú dráhu.

Vymýšľali, podporili

Aby mohla nová osada takto rásť, ľudia Andrása Bethlena vymýšľali rôzne motivácie. „Kým štát v Lomnici predával stavebné pozemky po 200

zlatých za jutro, na urbárskych a súkromných pozemkoch ceny presahovali 1 000 až 1600 zlatých,“ píše historik Bohuš. Dnes by sme to nazvali investičnými stimulmi.

Obdiv vtedajšej kreativity

Čo je na veci sympatické, nezvyklý vznik Tatranskej Lomnice obdivujú aj dnešní slovenskí hotelieri. „Títo investori z Budapešti boli, dnešným jazykom povedané, špičkoví turistickí vizionári,“ hovorí majiteľ tatranského hotela Simi Peter Šimčák.

Ako hodné obdivu uvádza ich uvedenie si hodnoty lokality. „Vedeli rozpoznať, že ide o top miesto v rámci celého Uhorska. Taktiež má svoju úctu samotná realizácia nápadu, lebo len nápady má každý,“ pokračuje hotelier. „Vedeli napríklad, že rozvoj Lomnice zdynamizuje železničné spojenie.“

Spracoval: Marek Nemec

Historické foto: Archív Štátnych lesov TANAP-u
Súčasná foto: Oliver Ondráš

Zdroje: Fiakrom, či vlakom? - Pavol Michelko - Portál Rail.sk, Od ohnísk a kolíb po tatranské osady - Ivan Bohuš, I&B, 2004

DOBOVÁ POHĽADNICA Z ROKU 1898 SO VŠETkýMI HLAVNÝMI BUDOVAMI UKAZUJE AKČNOSŤ A RÝCHLOSŤ KONANIA INICIÁTOROV ZALOŽENIA TATRANSKEJ LOMNICE.

POSTAVENIE ŽELEZNICE A ŽELEZNIČNEJ STANICE BOLO KĽUČOVÝM ROZHODNUTÍM.

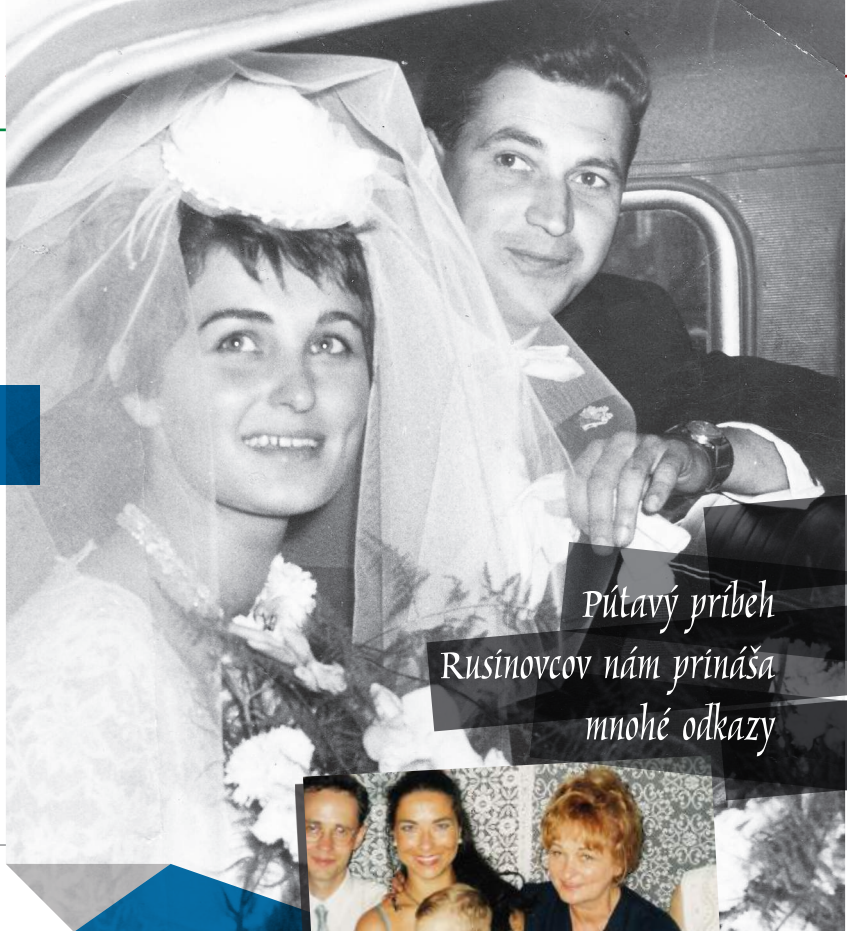

DNEŠNÝ PENZIÓN JESENSKÝ SI AKO SVOJ LETOHRÁDKOV POSTAVIL GRÓF BÉLA LIPHAY. PO HOTELI LOMNICA IŠLO O DRUHÚ STAVBU V NOVEJ OSADE.

POOBEDŇAJŠÍ čaj v hoteli im zmenil OSUDY

Keď sa ešte len 19-ročná Mária Görög z Budapešti v roku 1960 vybrala s kamarátkou na výlet do Tatranskej Lomnice, netušila, že si pobyt v horách predĺži o desiatky rokov.

Nielenže príbeh rodiny Rusinovcov trochu pripomína romantiku slávneho filmu Prázdniny v Ríme a zaujme filmových scenáristov, ale prináša najmä viacero odkazov. Napríklad, že kopyce ľudí naozaj spájajú a viacjazyčné prostredie obohacuje naše životy.

Pútavý príbeh
Rusinovcov nám prináša
mnohé odkazy

ROK 1960. ZOZNÁMENIE.
MLADÝ PÁR SA SPOZNÁVAL AJ NA TATRANSKÝCH TÚRACH.

○ DVA ROKY BOLA SVADBA.

MERCEDES CHODILA DO TATIER NAVŠTEVOVAŤ PRABABKA BORBÁLA Z BUDAPEŠTI.

„Som Tatranka, ale pocit domova mám aj v Budapešti,“ Mercedes Pavelková

MÁRIA S DCÉROU MERCEDES NA RODINNEJ OSLAVE.

Podme ale pekne po poriadku. Rozpráva Mária Rusinová a jej dcéra Mercedes Pavelková.

Píše sa rok 1960 a Mária Rusinová s kamarátkou Zsuzsou sa ubytujú v Grandhoteli Praha v Tatranskej Lomnici.

Na poobedňajší čaj s kolegom do hotela prichádza 30-ročný tatranský lekár Ladislav Rusina. Oči dvoch mladých ľudí sa náhle stretnú a pustia sa do reči. O dva roky sa koná v Budapešti svadba.

Ostávame v Tatrách

Mladý pár sa rozhodol žiť v Tatrách.

„Manžel tu už mal rozbehnutú kariéru lekára a ja ako skončená gymnazistka som mala voľnejšie ruky začať na novom mieste,“ spomína Mária Rusinová, rodená Görög.

Slovenčina a ÚĽUV

Mária sa ihneď pustila do učenia slovenčiny. Išlo jej to veľmi dobre, veď krátko po usadení sa zamestnala v lomnickej predajni ÚĽUV – Ústredí ľudovej umeleckej výroby.

„Väčší problém mi robili len české slovička.“ Keď ju raz česká turistka pýtala „poľštár“, odpovedala jej, že poštar tu už bol. „Aj keď nakoniec sa vždy všetko vysvetlilo,“ dodáva s úsmevom.

Symbolika

Aj v tejto práci v ÚĽUVE badať milú symboliku. Maďarka z Budapešti naberie vedomosti v slovenskom ľudovom umení a začne ho predávať. Prechod do slovenčiny bol ale plynulý. „V Lomnici v tom čase žilo veľa po maďarsky rozprávajúcich

ľudí a mne tak uľahčovali zmenu,“ spresňuje Mária. Patril k nim aj manžel Ladislav vďaka svojej mame Aranke Könyvesovej, dcére evanjelického farára z Trebišova. Veď inak by sa jej v osudný deň v hoteli tak ľahko asi neprihovoril :)

História Lomnice

Mária vníma aj maďarskú stopu dejín Tatranskej Lomnice, o ktorej píšeme na šiestej strane. „Tieto súvislosti jej vzniku sú pre mňa veľmi zaujímavé. Študovať históriu milujem od mala,“ vyznáva sa. Je možné, že to zdedila po svojom dedovi Demetrovi Görögovi (1760-1833). Išlo o maďarského polyhistora a šľachtica, ktorý sa preslávil ako kartograf zmapovaním uhorského územia. „Priznávam, na tohto nášho predka som veľmi hrdá,“ pridáva sa do rozhovoru dcéra Mercedes. Každý z rodiny zdedil časť originálov jeho slávnych máp. „Sú pre mňa cennosť, ktorú opatrujem,“ dodáva.

Výhody a obohatenie

Ako ale Mercedes vnímala svoje tatranské detstvo v dvojjazyčnej rodine? „Ako mnoho takýchto detí som sa naučila oba jazyky súčasne a sú pre mňa rovnocenné. Cítim sa a som Tatrancou, ale rovnaký pocit domova mám v Budapeš-

ti, veď som sa tam aj narodila. Jedno s druhým sa vôbec nevyklučuje,“ vysvetľuje.

Práca v turizme

Podľa Mercedes tento druh dvojjazyčnosti človeka neuveriteľne obohati. „Spoznáte a žijete dve kultúry, využívate i veľa praktických výhod.“

Mercedes napríklad bez problémov začala univerzitné štúdiá v Budapešti. Prežiť mladé roky v dvojmiliónovej metropole je vskutku atraktívne.

Tieto výhody využíva aj vo svojej práci v turizme. V hoteli, ktorý prevádzkuje s manželom Jaroslavom, získava veľa maďarských klientov. „To, že rozprávam po maďarsky, je pre mnohých dôvod, že prídu k nám. Keď som na dovolenke, niektorí ani nechcú rezervovať pobyt,“ smeje sa. „Nikdy som nemala problém“

Mercedes sa vyznáva ešte z jednej skúsenosti. „Nikdy som v Tatrách pre svoje maďarské zázemie nemala žiadny problém, výčitky a podobené,“ hovorí.

Na otázku, či môže ísť o tolerantný duch hôr, ktorý spomíname v poznámke s Thajkou Rung, odpovedá: „Neviem, možno. V každom prípade je to dobré a tak to má byť!“

Text: Tomáš Tišťan

Foto: Archív Márie Rusinovej

MERCEDES PAVELKOVÁ

MERCEDESINI STARÍ RODIČIA Z OTCOVEJ STRANY: RIADITEĽ LOMNICKEJ POŠTY ANTON RUSINA S MANŽELKOU AURÉLIU.

MAREK MIŠALKO. PRÍLEŽITOSŤ V TATRÁCH MU POMÁHA UNIKAŤ Z PASCE CHUDOBY, KTORÚ MNOHÝM ŽIVOT V OSADE KLADIE POD NOHY.

STAVUNIONU NA TATRANSKÝCH PROJEKTOCH POMÁHA AŽ 45 RÓMOV.

Tatry dali Marekovi šancu slušne žiť

V kopcach a špeciálne v Tatrách už mnohí našli svoju životnú príležitosť. Dnes sú to i Rómovia z podtatranských osád, ktorým hory pomáhajú nachádzať svoje životné šťastie.

Nebola to žiadna výhra. **Marek Mišalko** z rómskej osady v Rakúsoch v hmotnej núdzi vykonával aktívne práce. „Robíš, aby si mohol dostať dávku, ale naozajstná práca to nie je. Ani pláca,“ spomína na svoj život spred troch rokov.

Zavolali z Tatier

O to viac ho potešila ponuka práce z Teniscentra v Tatranskej Lomnici, sprostredkovaná cez úrad práce. Motiváciu mal obrovskú. „**Leo, Marek, Alex** sú moji traja synovia, manželka sa volá Agáta. Pre nich žijem,“ hovorí.

Po Marekovom nástupe sa nálada v rodine radikálne zmenila. „Nedá sa to porovnať teraz

a predtým. Žijeme teraz normálne a spokojnejšie,“ dodáva.

Rastie i profesionálne

Robotu v Tatrách mu dáva ako vyučenému murárovi i nové skúsenosti. „Vela nového som sa naučil od majstrov. Teraz lepšie obkladám kachličky a dlažbu, lepšie narábam s lepidlami,“ hovorí. Aj preto má Tatry rád.

Z osady s ním do Lomnice prišiel aj kamarát **Rastó Pišta**. Má rovnaké skúsenosti. Čo je podstatné, partia v Teniscentre oboch Rómov prijala medzi seba. „S Marekom a Rastóm sa robí výborne. Tí, čo paušálne odmietajú zamestnať Rómov, hoci ich ani nepoznajú, nevedia, čo robia. Škodia aj sami sebe,“ hovorí vyučený plynár **Marek Hudaček** z Lendaku.

Pridávajú sa ďalší

Teniscentrum nie je jediná tatranská firma, ktorá zamestnáva Rómov. Pridávajú sa aj väčšie podniky. Stavebná firma Stavunion na stavbách zamestnáva okolo **45 Rómov**, čo je asi tretina všetkých jej zamestnancov. „Sú to dobrí pracovníci a pomáhajú úspechu firmy,“ spresňuje majiteľ firmy **Ján Jankura**.

Niekedy bežná vec

Počas socializmu bola prítomnosť Rómov v Tatrách bežná. „Mnoho Rómiiek napríklad

pracovalo ako upratovačky a umývačky riadu v hoteloch. Bolo to bežné, len sme si od toho počas rokov od revolúcie odvykli,“ spomína Tatraneč **Josef Štefaňák**.

„Teraz, keď je na trhu práce problém s nachádzaním ľudí pre určité pozície, Rómovia sa do Tatier vracajú,“ pokračuje. Podľa jeho skúseností z práce v mestskej polícii je práca najlepším programom pre problémy, vyplývajúce z chudoby, alebo závislosti. „Platí to pre všetkých ľudí, preto sa novým trendom teším,“ dodáva Štefaňák.

Text: Tomáš Tišťan
Foto: Oliver Ondráš

CHLAPOV Z RAKÚS PARTIA V TENISCENTRE PRIJALA MEDZI SEBA ŽEVA MAREK MIŠALKO, RASTISLAV PIŠTA A LENDAČAN MAREK HUDAČEK.

MAREK ZA TRI ROKY V TATRÁCH NABRAL VIACERO ZRUČNOSTÍ, KTORÉ ZVYŠUJÚ JEHO ŠANCE UPLATNIŤ SA AJ DO BUDÚCNA.

Kopce, ktoré nás spájajú.

–Príloha časopisu Modrá Lanovka. Samostatne nedostupné, iba s vydaním Modrej Lanovky č.4/2018. Projekt prílohy finančne podporil Fond pre podporu kultúry národnostných menšín